

ОПТИМІЗАЦІЯ РІВНЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Матвійчук М.О., Брехов С.С.

Університет державної фіскальної служби України

У статті розкрито теоретичні положення методики визначення податкового навантаження в економіці. Визначено особливості оцінки податкового навантаження на макро- і мікрорівнях. Дано оцінку рівню податкового навантаження в Україні як критерію ефективності державної податкової політики та виявлено тенденції його впливу на розвиток економіки. Акцентовано увагу на важливості врахування рівня податкового навантаження на платників податків під час здійснення державної податкової політики. Сформовано рекомендації щодо оптимізації рівня податкового навантаження на державному рівні.

Ключові слова: податкове навантаження, рівень податкового навантаження, податковий коефіцієнт, оптимальний рівень оподаткування, оптимізація податкового навантаження.

Постановка проблеми. Податкове законодавство України є динамічним, складним, а податкова система характеризується надзвичайним розростанням неформальних зв'язків, корупцією, що призводить до поляризації інтересів держави і податкоплатника. У результаті, податкове середовище українських суб'єктів господарювання характеризується невизначеністю, а податкове навантаження є надмірним для сумлінних платників податків, що призводить до збитковості або тінізації діяльності організації. Проблема оцінки рівня податкового тиску на підприємства є досить складною та до кінця нерозв'язаною, котра лише загострюється внаслідок невизначеності пріоритетів податкової політики.

Оптимізація податкового навантаження є пріоритетним питанням сьогодення, оскільки рівень податкового тиску на економіку впливає на інтереси усіх громадян. Надмірне податкове навантаження є негативним фактором податкової політики, яке не дає нормально функціонувати підприємствам та стримує їхню ділову активність. Таким чином, високий рівень податкового тягара – це недоотримання податків в майбутньому. Під оптимальним рівнем податкового тягара вбачають рівень, при якому платники сплачують податки, одержуючи від держави якісні суспільні блага [1, с. 18].

Податкова політика повинна бути побудована таким чином щоб активізувати інвестиційну активність одночасно забезпечуючи фіскальну достатність доходів бюджету. Сьогодні досягненню цих двох протилежних за своєю суттю цілей заважає ряд важливих проблем, що стоять перед науковцями, державними діячами, платниками податків.

Однією з найвагоміших є проблема надмірного податкового навантаження та визначення оптимального рівня оподаткування, який би забезпечував стабільні та достатні надходження у Державний бюджет України, а, з іншого боку, не ліквідував би стимулів до активізації підприємницької діяльності та розвитку національної економіки в цілому. Ідея зменшення податкового тиску є привабливою та має достатньо прихильників, передусім у країнах з перехідною економікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання податкового навантаження, його оптимізації та впливу на економічну активність і доходи

платників розглядали такі вчені як: Е. Селігман, С. Мовшович, К. Брауер, П. Мікеладзе, А. Соколова, К. Шмельова, А. Гарбергерома, Дж. Стігліца, В. Папава, В. Андрущенко, В. Вишневський, І. Луїна, А. Соколовська, В. Федосова, Л. Шабліста та інші [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведені дослідження потребують доопрацювання й систематизації спроби теоретичної і практичної оцінки рівня податкового навантаження на підприємства з урахуванням вітчизняної специфіки системи оподаткування. Сьогодні немає однозначної оцінки важкості податкового тягара. Існують різні підходи до визначення рівня податкового навантаження на підприємства. Але, в Україні, на сьогодні, загальноприйнятої методики визначення рівня податкового навантаження підприємств не розроблено. Ряд учених та державних діячів стверджують, що податкова система «не є надмірно жорсткою, рівень оподаткування не є надто великим і не перевищує середні показники в країнах з перехідною економікою».

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження визначення податкове навантаження суб'єктів господарювання та надання рекомендації щодо його оптимізації.

Виклад основного матеріалу. Однією з найвагоміших проблем у діяльності підприємства вважається проблема податкового навантаження та її вплив на його підприємницьку активність. Оптимальний розмір податкового тиску – провідна макроекономічна проблема будь-якої держави. Досить розповсюдженою є думка про зв'язок податкового навантаження та розвитку економіки: чим стрімкіше і динамічніше розвивається економіка держави, тим нижче рівень податкового тягара.

В економічній літературі підходи до визначення поняття «податкове навантаження» відрізняються за суттю. В одних виданнях увага акцентується на його кількісній характеристиці, в інших – дають його якісну характеристику, розкриваючи його сутність.

На мікрорівні під податковим навантаженням розуміють вартісний вираз усієї сукупності податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів усіх рівнів, які повинні сплачувати юридична чи фізична особа згідно з чинним податковим законодавством країни.

Для визначення оцінки податкового тиску на підприємства, як правило, використовується аналіз статистичних даних та методи економіко-математичного моделювання. Мета розрахунків полягає у визначенні тривалості періоду, протягом якого ріст бази оподаткування зможе забезпечити збільшення платежів підприємств до бюджету і компенсувати початкове скорочення його доходів [3].

На мікрорівні суб'єкти господарювання здійснюють оптимізацію податкового тиску на них за допомогою податкового планування, під яким розуміють використання платником податків усіх допустимих законних засобів для мінімізації податкових зобов'язань. Податкове планування, як інструмент зменшення податкового тягаря, повинно базуватися на існуючому податковому законодавстві і виключати незаконне ухилення від сплати податків, а його достовірне проведення допоможе одержати у розпорядження суб'єктів підприємницької діяльності заощаджену від оподаткування частину прибутку, придатну для подальших інвестицій [4, с. 214].

На макрорівні податкове навантаження визначають як відношення податкових надходжень у зведений бюджет держави до обсягу валового внутрішнього продукту.

Однак такий розрахунок показника, на жаль, є дещо суперечливим. Це пояснюється двома основними моментами [3]: він не враховує потенційні податкові надходження, які через різні причини не надійшли у бюджет держави; поза розрахунком залишається та частина ВВП, яка не відображена у офіційній статистиці, тобто вироблена у тіньовому секторі економіки і запропонована на ринку.

Враховуючи вищевикладене, можемо бачити, що показник податкового навантаження не враховує втрати і бюджету, і ВВП, обумовлені власне важкістю цього навантаження. Тому при використанні формули маємо заниження абсолютних значень обсягу ВВП, що призводить до отримання результатів із відносно високим ступенем похибки.

Процедура оптимізації податкового навантаження на макроекономічному рівні являє собою процес вибору найоптимальніших форм організації податкового процесу на підставі врахування умов і особливостей функціонування вітчизняних суб'єктів господарювання з метою максимізації їхніх доходів. Тобто в процесі оптимізації повинні розв'язуватись такі завдання: створення умов для реалізації прагматичного фінансового компромісу між потребами держави в коштах та інтересами платників податків, реалізація якого повинна сприяти соціально-економічному розвитку країни; забезпечення диференційованого оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб; забезпечення синхронності позитивного впливу форм і методів оподаткування на доходи юридичних і фізичних осіб в часі; заохочення платників до збільшення отриманого доходу та забезпечення його правової регламентації [5, с. 234].

Реформування оптимізації податкового навантаження необхідно розпочати з впровадження шляхом посла-

блення податкового тиску щодо тих, хто платить податки і інвестує кошти у виробництво. Для цього необхідно насамперед зменшити кількість податків, не кількісно, а реально, тому що наше податкове законодавство цим переобтяжене.

Проблема загострюється ще й тим, що близько половини економічно активних суб'єктів господарювання знаходиться в тіні і, як мінімум, половина платників податків приховують свої доходи від оподаткування. Повне податкове навантаження несе лише незначна частка економічно активного населення держави.

Отже, реальне податкове навантаження в Україні, яке несуть законослухняні платники податків, значно вище від офіційно визначеного. Головними причинами цієї розбіжності є [3]: постійні зміни податкового законодавства, які практично неможливо відстежити та виконати; відсутність стабільної та послідовної податкової політики, науково обґрунтованих орієнтирів її проведення; наявність значної кількості податкових пільг та преференцій, що надаються різним категоріям платників податків; існування механізму незаконного тіньового податкового тиску, який ставить суб'єкти господарювання у скрутне становище; значна асиметричність податкової системи України.

Ці та інші причини ускладнюють проблему надмірного податкового навантаження. Як наслідок, можемо бачити, що податкова система в цілому виконує антистимулюючий вплив на економіку, принципи оподаткування порушуються, а непосильний податковий тягар змушує діяти нелегально. Протягом останніх шести років податкове навантаження знизилося на 10,8% (з 32,4% до 21,6%), з яких на 0,7% збільшилося за рахунок бюджетного податкового навантаження, та на 6% зменшилося за рахунок податкового навантаження на працю (рис. 1).

Соціально-економічні умови розвитку й елементи державного управління є саме тими ключовими чинниками, що визначають оптимальний рівень податкового навантаження, а також, безумовно, ефективність використання податкових надходжень у процесі розподілу та перерозподілу ВВП і рівень задоволеності потреб населення.

Висновки і пропозиції. Система оподаткування в Україні недовершена і має безліч проблем, які необхідно негайно вирішувати. Оптимізація

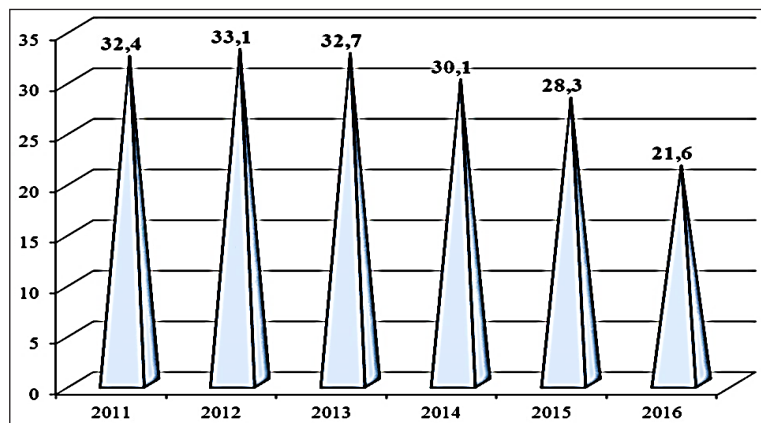

Рис. 1. Динаміка зміни загального рівня податкового навантаження в Україні у 2011-2016 рр., %

Джерело: розроблено автором за даними [6; 7; 8]

податкового тягаря на підприємства є одним з основних завдань. Для вирішення цього завдання потрібно знайти баланс між навантаженням і вигодами оподаткування, між свідомим вибором громадян сплачувати податки та збори й примусом. Необхідно забезпечити рівновагу потреб і можливостями держави і громадян. Для цього потрібно:

1. Зниження податкових ставок та розширення баз оподаткування.
2. Забезпечення прозорості системи податкового адміністрування податків і зборів.
3. Удосконалення податкового контролю, задля запобігання ухилення платниками сплати податкових платежів.
4. Розширення податкової бази слід проводити з значної кількості ефективних податків.
5. Удосконалення пільгового оподаткування, зменшення загальної кількості пільг та посилений контроль за використанням.
6. Розподіл податкового тягаря (диверсифікація ставок податків) між платниками залежно від виду діяльності.
7. Податкове стимулювання інноваційних та інвестиційних процесів у пріоритетних галузях. Як наслідок, зростуть доходи підприємства, що призведе до збільшення ВВП і зменшення податкового тиску, оскільки зростання кількості інвестицій розширить масштаби діяльності підприємств і, відповідно, збільшить їх доходи.

Виконавши дані пункти матимемо можливість вивести з «тіні» вагому частину економіки, знизити рівень правопорушень податкового законодавства та активізувати підприємницьку діяльність.

Отже, оптимальний рівень податкового навантаження є важливим чинником для забезпечення ділової активності, розвитку виробництва та економіки в цілому, а також соціально-політичної стабільності країни.

Таким чином, одним із пріоритетних напрямків удосконалення податкової політики в Україні є зниження податкового навантаження на суб'єктів господарювання та економіку в цілому. З огляду на це, головне завдання полягає в тому,

щоб зниження ставок податків призвело до зменшення розриву між номінальним та фактичним податковим навантаженням. При цьому зменшення номінального податкового навантаження та збільшення реального повинно відбуватися за рахунок послаблення стимулів до ухилення від сплати податків.

Реакцією на зниження податкових ставок може бути, в залежності від характеристик системи оподаткування та менталітету платників податків, як зменшення ухилення від оподаткування, так і збільшення масштабів такого явища. Крім того, коли зниження ставок податків не призводить до зменшення масштабів ухилення від сплати податків, відбувається зростання суспільного добробуту [9]. Однак, навіть за таких обставин, оптимальною може бути політика щодо підвищення ставок податків з одночасним удосконаленням процесу їх адміністрування. Тобто зниження ставок податків може бути виправданим при слабкому адмініструванні, однак в цьому випадку бути менш ефективним, ніж підвищення ставок з одночасним удосконаленням адміністрування податків

Отже, основним завдання податкової політики державної економіки можна вважати реалізацію на практиці вже перевіреного міжнародного досвіду, що сприятиме стрімкому переходу до нової ефективної системи оподаткування. Вона має бути дієвою та сталою, ґрунтуватися на поєднанні кращих передових методів і запозичених позитивних елементів систем оподаткування іноземних країн, що дасть імпульс для посилення соціального складника податкової системи в Україні.

За умови ефективного реформування податкової системи в частині оптимізації реального податкового навантаження, Україна матиме шанси стати вагомим суб'єктом податкової конкуренції на світовому просторі. Податкове навантаження має бути оптимальним, щоб давало можливість не лише розвивати економічні процеси, але й укладати вивільнені кошти в розширення виробництва та стимулювання інвестиційних процесів в Україні.

Список літератури:

1. Корнус В. Оцінка податкового навантаження на рівні підприємств / В. Корнус, В. Квасов, О. Пономарьов // Економіст. – 2010. – № 10 – С. 17-19.
2. Селіверстова І.О. Податкове навантаження на суб'єктів господарювання в Україні / І.О. Селіверстова, Т.В. Скупова // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Skupova_109.html.
3. Оптимізація податкового навантаження в Україні: механізми та передумови // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/reports/accountant/15917/>.
4. Дропа Я.В. Податкове навантаження та вплив на економіку України / Я. Дропа, І. Чабан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 213-218.
5. Махмудов Х.З. Оптимізація податкового навантаження у системі заходів державного регулювання економіки / Х.З. Махмудов // Наукові праці. – Полтава, 2011. – № 2. – С. 233-239.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Доходи бюджету України – Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>.
8. Основні показники економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://costua.com/budget/revenue/pension/>.
9. Васильева А. Экономический анализ налоговой реформы / А. Васильева, Е. Гурвич, В. Субботин // Вопросы экономики. – 2013. – № 6.

Матвийчук М.О., Брехов С.С.

Университет государственной фискальной службы Украины

ОПТИМИЗАЦИЯ УРОВНЯ НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ НА СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье раскрыты теоретические положения методики определения налоговой нагрузки в экономике. Определены особенности оценки налоговой нагрузки на макро- и микроуровне. Дана оценка уровню налоговой нагрузки в Украине в качестве критерия эффективности государственной налоговой политики и выявлены тенденции его влияния на развитие экономики. Акцентируется внимание на важности учета уровня налоговой нагрузки на налогоплательщиков при осуществлении государственной налоговой политики. Сформированы рекомендации по оптимизации уровня налоговой нагрузки на государственном уровне.

Ключевые слова: налоговая нагрузка, уровень налоговой нагрузки, налоговый коэффициент, оптимальный уровень налогообложения, оптимизация налоговой нагрузки.

Matviychuk M. O., Brehov S.S.

University of the State Fiscal Service of Ukraine

OPTIMIZATION OF THE TAX BURDEN ON SUBJECTS OF ECONOMIC ACTIVITY IN UKRAINE

Summary

The theoretical methodology of determining the position of the tax burden in the economy is revealed. The features reviews tax burden at the macro and micro levels. The estimate of the level of tax burden in Ukraine as a criterion of efficiency of state tax policy and tendencies of its impact on economic development is uncovered. Authors focused attention on the importance of taking into account the tax burden on taxpayers during the realization of state fiscal policy. The recommendations to optimize the level of tax burden at the state level have been formed.

Keywords: tax burden, tax burden, tax rate, optimal level of taxation, optimizing the tax burden.